

VROUWEN EN KINDEREN LAATST?

PLEIDOOI VOOR EEN GENDERSPECIFIEK BELEID BIJ DE INRICHTING VAN DE OPENBARE RUIMTE

Kies een willekeurig pleintje in een stad of dorp en kijk er een paar uur rond. Overdag ziet u kinderen spelen, meisjes en vrouwen fietsen en flaneren, of zitten op een bankje. Maar zodra de avond valt, verandert het tafereel. Groepjes jongens en jonge mannen, skaters, pannavoetballers en jongeren op scooters domineren nu het straatbeeld. De openbare ruimte en haar leefbaarheid zouden nochtans gendergelijk moeten zijn. Waarom blijft dit masculiene straatbeeld dan toch zo herkenbaar?

ONVEILIGHEID: FEIT OF FICTIE?

Het is laat op de avond. Bestuurskundige Shantie Singh krijgt telefoon van haar man terwijl die door de straten van Parijs loopt, een zorgeloze toerist die geniet van 'Paris by night'. Zelf zou ze dat nooit doen, bedenkt ze. "Na ons telefoongesprek dringt het tot me door hoezeer mijn vrouw-zijn gevolgen heeft voor mijn ervaring van de nachtelijke straten. Dagelijks neem ik als vrouw bewust of onbewust besluiten die alles te maken hebben met de (on)vrijheid van de publieke ruimte. Keuzes waar mannen nauwelijks mee van doen hebben" (Volkskrant, 17 februari 2016).

Vrouwen en meisjes delen de openbare ruimte met mannen en jongens, maar beleven haar anders. Studies tonen een duidelijk verschil tussen het onveiligheidsgevoel en de reële onveiligheid van vrouwen. Elisabeth Stanko's slachtofferonderzoek toont aan dat jonge mannen veruit het meest blootgesteld worden aan gewelddaden in de openbare ruimte. Toch spreken vrouwen gemiddeld drie keer meer over (hun vrees voor) dat soort geweld (Stanko, 1992).

Voor velen legde de documentaire 'Femmes de la rue' van Sofie Peeters de vinger op de wonde. Peeters filmde met een verborgen camera de straatintimidatie in Brussel. De beelden tonen het verbale en non-verbale geweld waarvan vrouwen dagelijks

het slachtoffer zijn in de hoofdstad. In het tijdschrift *Brusselse Studies* gaat Marie Gilow dieper op de kwestie in. Ze stelt vast dat het onveiligheidsgevoel bij vrouwen groot is, wat "hoofdzakelijk voortvloeit uit de ongelijke betrekkingen tussen de geslachten, die onze samenleving nog steeds structureren" (*Brusselse Studies* 87, 1 juni 2015). De gelijkheid tussen mannen en vrouwen is, zegt Gilow, verre van verworven in de openbare ruimte. Volgens haar gaat het mis in de relatie tussen de ruimte en de gebruiker, die teveel is afgestemd op één doelgroep. Een succesvol stedelijk ontwerp moet voldoen aan de behoeftes van de hele samenleving.

ONGELIJKHEID BEGINT IN HET ONTWERP

Waar komt die ongelijkheid dan vandaan? De publieke ruimte wordt overwegend ontworpen door mannen. Clara Greed stelde in 1998 vast dat "vrouwen een achterstandspositie [hebben] in de stad omdat mannelijke planners stedelijke oplossingen hebben bedacht vanuit hun eigen perceptie van 'logisch' en 'normaal'. Gepland voor de behoeftes van 'mensen zoals zij'. Het beleid van mannelijke beleidsmakers is nog het best te omschrijven als stedenbouwkundige pornografie; van veel en groot naar nog groter ... Terwijl vrouwen intimiteit, geborgenheid en sociale veiligheid belangrijk vinden."

Ook vandaag is er een onevenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke stedenbouwkundigen en architecten. Volgens

*At van Steijn,
publicist*

"Ook vandaag is er een onevenwicht tussen mannelijke en vrouwelijke stedenbouwkundigen en architecten"

© J. Ooms

1

© J. Verboeckhoven

2

het Nederlandse architectenregister is ruim driekwart van de stedenbouwkundigen en architecten man. Bij de landschapsarchitecten is dat twee derde en bij de interieurarchitecten de helft (Architectenregister, jaarverslag 2014). Deze cijfers lijken te betekenen dat in dit metier, heel traditioneel, 'buiten' de wereld van de man is en 'binnen' het domein van de vrouw. Dat is een oud zeer. Tot ver in de 20e eeuw weerspiegelde het stedelijk weefsel dezelfde gedachte met een onderscheid tussen de 'mannelijke steden en de vrouwelijke suburbs' (Saegert, 1980). De man was kostwinner in de stad; de vrouw bleef thuis.

OTTERTJES ALS GRAADMETER

De verschillende beleving van de publieke ruimte bij meisjes en jongens blijkt al vroeg te beginnen. Dat leidt tot achterstelling in het gebruik van de openbare ruimte door meisjes en vrouwen. De verhouding jongens/meisjes schommelt van 85:15 tot 66:34 (NDO, 1984). Nochtans is de aanwezigheid van vrouwen en meisjes van groot belang. De non-profitorganisatie 'Project for Public Spaces' stelt in 2010: "De aanwezigheid van vrouwen en meisjes in de openbare ruimte is de belangrijkste graadmeter voor de kwaliteit, omdat ze pas gebruik maken van een ruimte als deze vei-

© J. Verboeckhoven

1 Vrouwen gaan 's avonds laat pas de straat op na een risico-analyse: ben ik veilig op deze plek, alleen?

2 Park Rozenbroeken in Gent is een goed voorbeeld van een geslaagde ontmoetingsplaats.

lig en comfortabel genoeg is". Voogd en Engbersen spreken dan weer van 'ottertjes': net zoals de aanwezigheid van otters wijst op een hoge waterkwaliteit, is de aanwezigheid van meisjes in het straatbeeld een indicatie van een kwalitatief goede openbare ruimte. Meisjes spelen immers pas buiten als een ruimte veilig en uitnodigend is (Voogd en Engbersen, 2005).

Een kind- en gendervriendelijke fysieke inrichting is dus noodzakelijk en moet samengaan met sociale activiteiten en toezicht. Een veilige buitenruimte nodigt uit tot buiten spelen voor jongens én meisjes. Intergenerationele activiteiten, de juiste fysieke en sociale mix, bieden ontmoeting en sociale controle.

VERBINDT DE STAD OF SLUIT ZE UIT?

De stad biedt van oudsher een relatief hoog en toegankelijk voorzieningenniveau. Een prima plek om op te groeien, te

verblijven en je te ontwikkelen. De stad is een bijna ideale kansstructuur met een sociale liftfunctie (Spierings en de Wit, 'Vastzitten in de lift' e.a.). Tegelijk kent de stad voor sommige groepen heel wat belemmeringen. Mechanismen als uitsluiting, achterstelling en ongelijke toegang zijn voor bepaalde groepen meer voelbaar dan voor andere. Vrouwen staan bovenaan dat lijstje. Niemand kijkt er vreemd van op wanneer vrouwen en meisjes een cursus zelfverdediging wordt aangeboden. Vrouwen gaan 's avonds laat pas de straat op na een risico-analyse: ben ik veilig op deze plek, alleen?

Het is een vergissing om de samenleving te zien als per definitie inclusief. Het is tijd om nauwkeuriger te kijken naar de achterstellingsmechanismen in het beleid rond de openbare ruimte. Dat kan als professionals beter leren omgaan met diversiteit en hechter gaan samenwerken met andere stakeholders om de sociale kwaliteit van de stad te verbeteren. Over het algemeen zien professionals levendigheid als een belangrijke kwaliteit van de openbare ruimte: een goed plein is een druk gebruikt plein. Laat stedenbouwkundigen dus meer socioloog worden en zich bewust zijn van mechanismen van achterstand en achterstelling. Geef minder voorrang aan esthetische visie en let op de culturele achtergronden van de gebruiker. En bovenal: luister naar de behoefte van vrouwen en meisjes.

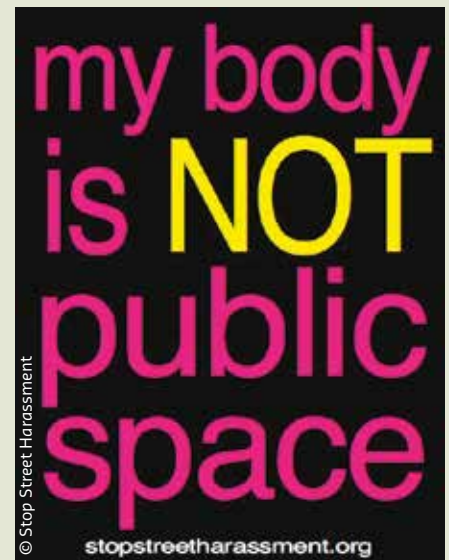
PRAKTIJKVOORBEELD: SINT-AGATHA-BERCHEM

In maart van dit jaar waagde de Brusselse gemeente Sint-Agatha-Berchem zich aan een experiment. Tijdens de week van de vrouw organiseerde Stephane Tellier, schepen voor gelijke kansen, een verkenningstocht door de straten van de gemeente. De centrale vraag bij deze tocht: is de inrichting van de openbare ruimte vrouwvriendelijk?

De bevindingen van de vrouwen van Sint-Agatha-Berchem legden heel wat bloot. Opmerkingen gingen van oncomfortabel zitmeubilair tot de afwezigheid van vrouwelijk personeel in het straatbeeld. Er kwamen suggesties voor parken en pleinen waar de nadruk teveel lag op jongensactiviteiten; vragen om voorzieningen aan te passen aan kinderwagens en rolstoelen; ideeën voor verkeersaanpassingen en wandelroutes rond scholen. Alle adviezen en aanbevelingen van deze expeditie werden door de gemeenteraad overgenomen. De gemeente heeft nu, met dank aan Tellier en de gemeen-

“VROUWEN EN MEISJES DELEN DE OPENBARE RUIMTE MET MANNEN EN JONGENS, MAAR BELEVEN HAAR ANDERS”

Julie en Amy Mas-trine zijn vrijwilliger bij Stop Street Harassment. Ze ontwierpen voor de International Anti-Street Harassment Week deze banner die kan worden gedeeld op sociale media.

telijke dienst Gelijke Kansen, een beter zicht op de genderdimensie van haar ruimtelijke ontwikkeling (Service Egalité des Chances – Avis et recommandations du Conseil Consultatif pour l'Egalité entre les Femmes et les Hommes (CCEFH) de la marche exploratoire du 13 mars 2016).

De heilige Agatha heeft tijdens haar leven veel moeten lijden als vrouw en martelares. De gemeente Sint-Agatha-Berchem doet haar eer aan door zich te hoeden voor een stigmatiserend beeld van de positie van de vrouw in de samenleving. Dit voorbeeld toont een belangrijke mogelijke uitkomst: door intergenerationele activiteiten in te plannen, worden doelgroepafhankelijkheid en overlast vermeden. Niet toevallig sluit dat perfect aan bij de focus op een levensloopbestendige inrichting van wijken. Stedenbouwkundigen en beleidsmakers kunnen op dit vlak een grote bijdrage leveren, maar krijgen pas mondjesmaat oog voor gender en leeftijd (Tijdschrift voor Genderstudies, 2005; Spierings, F./Stavenuiter, M.). ■

Propos recueillis par JM.Degraeve

→ At van Steijn is publicist en verbonden aan Goede Speelprojecten (www.speelprojecten.be).